

7. "Само тъй ще бъдем истински учителки и жени"

Учителките - съветнички в благотворителната и просветна дейост на Съюза за закрила на децата в България

"Условията за работа са тежки, но още по-зле е да гледаш ученици гладни и голи от мизерия. Причинител на тазгодишната мизерия е градушката, която унищожи посевите свършено. При това положение родителите очакват от нас, учителите, да спасим живота на децата. На помощ им се явих аз с откриване трапезарията..."¹

"...Учителката-съветничка е проявила беззаветни грижи около болните деца, особено през пролетта, когато се развиха болестите дребна шарка и коклюш..."²

7.1. Подготовка за просветна и *благотворителна работа в селата*

Учителките-съветнички са първите специално подготвени у нас хора за организиране на благотворителна дейност, социално подпомагане и здравна просвета за деца и родители на село. През януари 1927 г. по инициатива на Констанца Ляпчева Съюзът за закрила на децата се обръща към министъра на просветата с идеята да се подготвят учителките на село за просветната и благотворителна дейност на съюза.³ Целта е и по-отблизо да се проучи социалноикономическото и здравно състояние на семействата и децата.

Неслучайно в стремежа си да промени отношението към детето на село, СЗДБ се спира на селската учителка. Църквата изглежда също подходяща институция за организиране на традиционни прояви на милосърдие и СЗДБ не се отказва да привлича свещеници в своите дружества. Но за целите на Съюза са необходими личности, които да бъдат едновременно до майките и до децата в селото. Те трябва да работят постоянно там, да имат доверието на майките, но и обществен авторитет пред бащите и пред местните власти. Това трябва да се хора, които да имат нагласа за обществена работа и да са готови да работят безвъзмездно при най-трудни условия. Също те трябва да бъдат отворени за необходимостта от специална подготовка и не на последно място - с тях да има сравнително лесна комуникация от страна на централните институции на Съюза. Тези личности трябва да бъдат мотивирани за продължителна работа, да не чувстват това като служебна тежест, а като възможност за обществена реализация.

Тези качества Съюзът открива в лицето на селската учителка:

ВЫПРОСНИКЪ

СЕРИЯ "А" № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

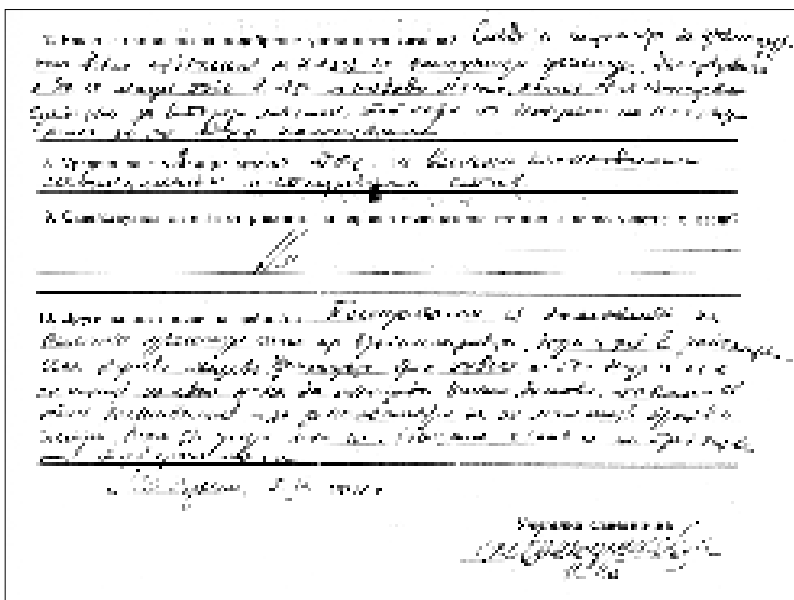
Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

Вопросник № 10

"Обаче трябваше да остане някой на самото място и да създаде тези грижи. Това беше местният клон на Съюза за закрила на децата. Но все пак този клон трябваше да има една душа, един човек всецяло предан на съюзните идеи, който да жертва време и сила и който да устоява на всички неприятности и пречки, които можеха да спънат делото на СЗДБ.⁴

Така се ражда идеята селските учителки, които желаят това - особено по-младите, да получат специална подготовка и да придобият статут на т. нар. учителки-съветнички. Като учителки те са ежедневно с децата, като жени - те могат да спечелят доверието на майките, като дейци на Съюза за закрила на децата - те биха могли да основат нови дружества, които да сътрудничат с други благотворителни организации: християнски, червенокръстки и др., както и с институциите: църква, читалище, училище, също и с местните власти. Като кадри на просветното министерство, дейността на учителките-съветнички може да бъде и по-пълно наб-

History

The National Archives and Records Administration is a federal agency that is responsible for the preservation and organization of the records of the United States government.

The National Archives and Records Administration is a federal agency that is responsible for the preservation and organization of the records of the United States government.

The National Archives and Records Administration is a federal agency that is responsible for the preservation and organization of the records of the United States government.

The National Archives and Records Administration is a federal agency that is responsible for the preservation and organization of the records of the United States government.

The National Archives and Records Administration is a federal agency that is responsible for the preservation and organization of the records of the United States government.

The National Archives and Records Administration is a federal agency that is responsible for the preservation and organization of the records of the United States government.

The National Archives and Records Administration is a federal agency that is responsible for the preservation and organization of the records of the United States government.

The National Archives and Records Administration is a federal agency that is responsible for the preservation and organization of the records of the United States government.

The National Archives and Records Administration is a federal agency that is responsible for the preservation and organization of the records of the United States government.

The National Archives and Records Administration is a federal agency that is responsible for the preservation and organization of the records of the United States government.

1. Introduction : Background and Importance
The importance of the study is to understand the role of the state in the development of the country and to identify the key areas for investment and growth.

2. Objectives : Specific goals to be achieved through the study are to analyze the current economic status of the country and to propose effective strategies for improving the country's economic performance.

3. Methodology : The study will employ both qualitative and quantitative research methods to gather relevant data and analyze the findings.

4. Scope : The study will focus on the macroeconomic aspects of the country's economy and will not cover microeconomic issues in detail.

5. Conclusion : The study will conclude with key findings and recommendations for the government and the private sector to improve the country's economic growth.

6. References : A list of relevant sources used in the study will be provided at the end of the report.

7. Appendix : Additional information and data relevant to the study will be included in the appendix.

8. Disclaimer : The findings and conclusions of the study are solely the responsibility of the author and do not represent the views of any organization.

9. Conclusion : The study will provide a comprehensive overview of the country's economic status and offer practical recommendations for improving the country's economic performance.

10. Author : The author of the study is Dr. [Name] and the contact information is provided below.

людавана.

Много от учителките и преди това са правили опити да помагат на майките и децата, но лишени от организационна подкрепа, тези опити са оставали изолирани. Сега с тяхна помощ може да се създаде мрежа от селски благотворителни инициативи, трапезарии и ученически дружества на Червения кръст, които да съдействат за относителна промяна на живота на децата на село. Целта не е всичко да се съсредоточи изцяло у учителките-съветнички, а да се промени отношението към децата в самите селски семейства и местни власти, което постепенно да промени стандартите на хората за отглеждане на децата, както и да доведе до създаване на трайни организации и институции на социално подпомагане. Така социалната благотворителна работа ще се съчетае с просветителската. Това съчетание в избора на личността на учителката като носител на идеите на СЗДБ е и отглас на образователния идеализъм на XIX век - този път, отнесена преди всичко до хигиенно-медицински, възпитателни и социални умения и култура.

През лятото на 1927 г. с помощта на просветното министерство е организиран първият курс за учителки-съветнички. Още през учебната 1927/1928 г. започват работа първите 45 от тях. За 10 години са подготвени над 1000 учителки, а в архивите на Съюза остават стотиците техни годишни отчети.⁵ Тези отчети съдържат изключително интересни данни от провежданите от учителките анкети за условията на живота на децата в отделните села, както и за усилията и инициативите на самата учителка-съветничка: благотворителни прояви и уреждане на безплатни трапезарии за децата, посещения в семействата на децата, беседи с майките, подобряване на училищната хигиена и т. н.

Подготовката на учителките-съветнички, доколкото можем да съдим от учебния план и издадените от Съюза за закрила на децата ръководства за учителки-съветнички,

включва ограничен обем от знания по хигиена, отглеждане и развитие на децата и профилактика на най-разпространените детски болести, лекции по различни социални проблеми като алкохолизъм и детска смъртност, по законодателна защита на майката и детето, както и непосредствена подготовка за работа с майките на село, за търсене на средства и организиране на трапезарии, детски колонии, летни детски игрища и други спортни и туристически прояви за селски деца, честване на Ден на детето и др.⁶

Курсистките посещават детската клиника и различни детски заведения: ясли, детски игрища в София, здравни станции и т. н, а някои лекции са онагледени с филми. За преподаватели са привлечени лекари, юристи, общественици, педагози и дейци на обществената благотворителност. Изрично се подчертава, че учителките-съветнички получават най-елементарна медицинска подготовка, за да бъдат в помощ на лекаря и медицинската сестра, но не да ги заместват и им се забранява да извършват каквото и да било лечение. В замяна на това пред тях се разкрива простор за организиране на селската общественост и разширяване на чувствителността към децата чрез беседи и благотворителни инициативи, установяване на фактите на живота на децата на село и изхранване на децата чрез устройване на трапезарии. Учителката-съветничка трябва да стане *"центърът, около който се събират всички дейни сили на селото"*.⁷

Учителките-съветнички са подготвяни да откриват детски трапезарии при всякакви условия, тъй като се смята, че при бедността на селата, те неминуемо ще се сблъскат с липсата на средства, помещения, прибори и продукти. Подготовката им ги насочва към организиране на "Фонд трапезарии" с приходи от вечеринки, утра, детски представления, коледуване, лазаруване, събиране на помощи в натура, разработване и използва-

1911
 1912
 1913
 1914
 1915
 1916
 1917
 1918
 1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050

L'assembleo de l'any 1911 va ser el primer que es va celebrar a l'edifici de l'Institut de Ciències i Lletres de la Universitat de Barcelona, i va ser presidit pel doctor Joan Guàrdia i Serra, que va ser el primer president de l'Institut.

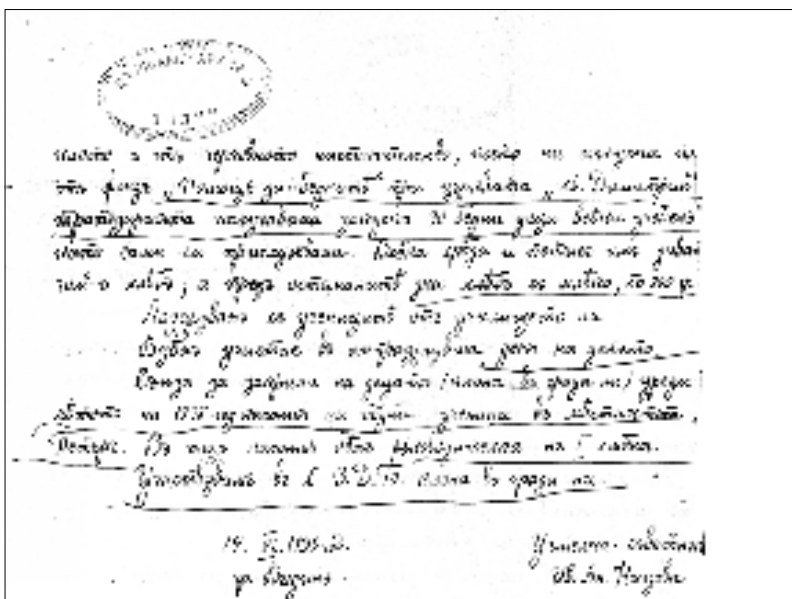
El primer president de l'Institut de Ciències i Lletres de la Universitat de Barcelona va ser el doctor Joan Guàrdia i Serra, que va ser el primer president de l'Institut.

El primer president de l'Institut de Ciències i Lletres de la Universitat de Barcelona va ser el doctor Joan Guàrdia i Serra, que va ser el primer president de l'Institut.

El primer president de l'Institut de Ciències i Lletres de la Universitat de Barcelona va ser el doctor Joan Guàrdia i Serra, que va ser el primer president de l'Institut.

El primer president de l'Institut de Ciències i Lletres de la Universitat de Barcelona va ser el doctor Joan Guàrdia i Serra, que va ser el primer president de l'Institut.

El primer president de l'Institut de Ciències i Lletres de la Universitat de Barcelona va ser el doctor Joan Guàrdia i Serra, que va ser el primer president de l'Institut.

не на училищните градини за нуждите на детските трапезарии. От тях се изисква също да познават местната традиция и "психология", да убедят родителите и спечелят за организирането на трапезарията самите деца.⁸ Те трябва да привлекат професионалния слой в селото, носител на градска култура, особено други учители, свещеници и служители и заедно с побудни земеделци да ги обединят в местни дружества за закрила на децата.

На учителките-съветнички се внушава, че най-важното е децата да бъдат нахранени, да получават редовно топла храна, дори това да става в примитивни условия: *"Кой ще уреди трапезарията? Как ще се уреди тя? Кой ще я управлява? - това са второстепенни въпроси - говори Констанца Ляпчева пред курса за учителки-съветнички - да се намерят средства и то без външна помощ, да се популяризира идеята за трапезария, това е работата на учителка-*

Безплатна ученическа трапезария в село Белоптичене, Белоградчишко

*та-съветничка. Успеете ли да намерите средства за трапезария, успеете ли да заинтересувате селяните, това значи, че сте спечелили тяхното доверие, първата придобивка, към която трябва да се стремите и без която не бихте могли да постигнете нищо на село."*⁹

Институцията на учителките-съветнички внася някои важни моменти в промяната и начина на модернизацията в селските общности. Ако дотогава нейни носители са преди всичко мъжете и свързаните с тях институции, Съюзът за закрила на децата не само разчита на учителките-жени, но и на тяхната работа със селските майки, с жените в семейството. Важно в тяхната работа е, че формално те не разполагат с власт, освен като авторитети. Основното, на което те разчитат е - да събудят готовността на селската взаимопомощ, като използват ня-

кои традиционни нейни форми и прибавят към тях елементите на модерната благотворителност, която се схваща вече като обществена солидарност и грижа. Няколко години след курсовете за учителки-съветнички, Женският съюз в България организира и Висша социална школа за жени, където вече се подготвят жени-професионалистки за по-отговорни социални служби.

От учителките-съветнички се изисква позитивна нагласа към успех, без която те не могат да се справят с многото спънки, породени от липса на средства или от неразбиране в селската среда. СЗДБ смята, че те трябва да използват онези местни традиции, които могат да бъдат полезни за начинанията им: седенки, лазаруване, коледуване и заедно с това те трябва да се противопоставят всячески на местни вярвания и суеверия в отглеждането на децата.

Така учителките-съветнички попадат в полето на най-силно напрежение между процеса на модернизация и традиционната селска култура - отглеждането на децата.

Трапезария в с. Михайлово, Сливенско

Натовареността на учителките, свързана с тяхната организационна, благотворителна и просветна дейност като учителки-съветнички включва: провеждане на анкети за храната, облеклото, навиците и хигиената на учениците; посещения на техните домове; въвеждане на карти за тяхното развитие; събиране на средства и организиране на трапезарии, които да действат в учебните месеци; разработване на училищна градина с помощта на учениците за допълнителни продукти за трапезарията; изнасяне на беседи пред майките; организиране и контролиране с децата на училищната хигиена; оборудване на училищна аптечка и библиотека; подготовка на театрални представления и вечеринки с благотворителна и просветна цел; организиране на Ден на детето, на седенки, на детски игрища; учредяване на дружества на СЗДБ с възрастните, на дружества на Младежкия червен кръст и въздържателни дружества с децата; редовен контакт с лекаря и местната власт. От СЗДБ учителките-съветнички получават карти за развитието на децата и литература, както и списанието "Нашето дете".

Трапезария в с. Кесебирци, Ихтиманска околия

7.2. Учителките-съветнички като носителки на идеите на Съюза за закрила на децата

Първите 45 учителки-съветнички започват работа още през учебната 1927/1928 година. Началото на тяхната дейност в края на двадесетте и началото на тридесетте години съвпада с годините на кризата 1929 - 1933 г., когато е много трудно да се намерят средства за ученическите трапезарии, толкова обаче по-необходимо е те наистина да бъдат орга-

Селска трапезария във Варненско

низиращи. Около половината от учителките-съветнички успяват да открият трапезарии. Обикновено те започват без никаква традиция, в условия на скептицизъм и недоверие и това, че успяват в продължение на месеци да поддържат намиране на средства, готвене и раздаване на храна на децата всеки ден, е огромен личен успех за всяка една от тях. Всяка една от тях намира средства от най-разнообразни източници: благотворителни представления с децата, томболи, продажба на мартеници, лазаруване, коледуване, от църковни фондове, продукти на децата, забави, частни дарения, дарения от царското семейство, помощи от общината или от Съюза за закрила на децата и т. н. Отчетите на учителките-съветнички дават сбита представа за дейността им в тези години:

В село Батановци, Пернишко учителката Гюлка Милошева открива трапезария за 20 деца със средства от дарения и от дохода на училищната градина. Тя създава и комитет на Съюза за закрила на децата в селото.¹⁰ Гана Попова - учителка-съветничка в с. Пиперско съобщава резултатите

от анкетите, които е провела с децата: 52% от децата не закусват, а останалите ядат попари от боб или маджун с вода, 90% от децата имат въшки, но след взетите от нея мерки остават само 5%. Пред майките тя изнася беседите: "Пияни майки и техните рожби", "Чистете децата си", "Вредата от селските баби-акушерки", "Храната на кърмачето" и др. Освен това тя успява да комплектува малка аптечка за учениците.¹¹

В с. Костенец Елена Ташева - учителка-съветничка в една от махалите поддържа трапезария за 46 деца с помощи от общината, от гражданите, от вечеринки, от томбола, от Младежки червен кръст и др. Хигиената сред децата тя насърчава чрез съревнования между тях.¹² В с. Гостилица, Търновско със средства от вечеринки и забави и 500 лева дарения от княгиня Евдокия, както и с продукти от учениците, учителката-съветничка Дена Бейкова се грижи 18 деца да получават всеки ден топла храна.¹³ Дарина Милчева, учителка-съветничка в Бобошево събира приходите от учителски вечеринки и волни пожертвования в селото и организи-

Ученическа трапезария в Горна Джумая

ра трапезария за 19 бедни деца.¹⁴

Гица Мандарова съобщава от с. Острица, Беленско, че не е успяла да открие трапезария, но е основала дружество на Младежки червен кръст с децата, изнесла е беседи срещу алкохола, грижи се за подстригването на учениците и училищната хигиена.¹⁵ Учителката-съветничка Кина Иванова от с. Палици, община Елена открива трапезария с продукти, произведени в училищната градина. Тя се грижи всички деца да имат въщи на стената "Десетте здравни заповеди" и поставя кошчета за смет в училището.¹⁶

Само 8 дни успява да поддържа трапезарията учителката-съветничка Кина Комарничка в с. Вакарел, Ихтиманско през 1929/1930г., но през следващата година трапезарията действа вече 5 месеца с помощта на Констанца Ляпчева и средства от утра и вечеринки, както и продукти в натура от учениците и събраните пари от продаване на мартеници. Освен това Кина Комарничка изнася рефератите "Против лекуване от баячки и гледачки" и "Против абортите".¹⁷

От софийското село Безден учителката-съветничка Катя Лазарова съобщава, че е успяла да устрои трапезария за 65 деца.¹⁸ Според проведената от нея анкета само 7-8 деца закусват, повечето деца се преобличат веднъж на месец, а останалите - по-рядко, за спане си свалят дрехите само отделни деца, но повечето деца спят с дрехите си. *"Много лоши привички и предразсъдъци имат, но те не са непоправими. Времето и търпението на народните ратници ще ги изкоренят"* - убедена е Катя Лазарова след направените 50 посещения в домовете на децата.¹⁹

В с. Студена учителката-съветничка Лазарина Иванова установява, че децата се "хранят почти само с хляб - черен, с примес от плевели", за тях тя събира средства от представления, лазаруване, коледуване и с помощта на СЗДБ поддържа трапезария за 22-25 деца.²⁰ Радка Ацева, Букьов-

ци, Оряховска околия, също е направила анкета с децата: 1/3 от децата не закусват редовно, 1/7 не се къпят дори веднъж в месеца, спят с горните дрехи и "на одри 1/5 от децата", а 1/3 от тях, според анкетата, пият. През 1930/31 г. е открита трапезария за 36 деца със събраните пари от вечеринки, лазаруване, с отделни помощи и продукти от училищната градина.²¹

В много случаи учителката-съветничка трябва да преживее и безсилието си да не може сама да помогне поради липсата на лекар. Така учителката-съветничка Райна Пинтева изнася данните за изключително високата детска смъртност в с. Гьол Бунар, Беленско и моли за откриване на медицински фелдшерски участък.²² С молба за помощ към председателя на СЗДБ проф. Ватев неведнъж се обръща и учителката-съветничка от с. Мекиш Пена Пецина. Нейното кратко писмо от октомври 1930 г. е покъртително свидетелство както за стремежа ѝ да помогне, така и за мъчителното безсилие пред липсата на медицинска помощ и средства в селото:

"Уважаеми Г-н професор Ватев,

Извинете за безпокойството. Детето, за което се бях загрижила и Ви питах къде може да се настани, вчера се помина.

Сега отправям друга молба към Вас. При първоначалното училище, в което учителствувам, имахме миналата година трапезария. Тя се издържаше от гласуваната сума от училищното настоятелство и продукти, каквито можеха да донесат учениците. Машина за готвене, съдове и прибори има готови и за тая учебна година. Настоятелството гласува сумата 6 000 лева, обаче поради намалените цени на житните растения, наемателите на училищните ниви не внасят вноските си. Засега липсват ни средства за да открием трапезарията.

Моля Ви, Господин Ватев, като председател на Съ-

юза за закрила на децата, отпуснете ни известна сума, за да подкрепим учениците и тая година с топла и питателна храна.

Приемете моите благодарности и тия на колегите ми, пък и на нашите възпитаници - бъдещи български граждани."²³

Ученическите трапезарии са откривани понякога и със средства на самите учителки: *"...Работим при крайно лоши условия - пише Р. Василева, учителка-съветничка и главен учител в с. Садъклар, Османпазарска околия - готвим в квартирата ми. Всяка сутрин в 4 часа ставам да готвя, за да не се бавя за училище. Учениците се хранят върху чиновете. Въпреки всички неудобства, трябваше да се открие такава (трапезария). През лятото на 1933/34 година град унищожжи всички посеви, голям глад съществува в село. Нямаме средства и за всичко съм гарантирала с месечната си заплата..."*²⁴

Така в много случаи учителките-съветнички се озовават в безизходица поради липсата на средства. Идеята да се откриват трапезарии дава резултати на много места, но в други случаи се оказва утопична и като цяло тя не може да замести крайно недостатъчната социална политика на държавата. Успешната благотворителна дейност може само да се съчетае със социалната политика, като я подкрепя и развива социалната чувствителност сред обществото. Затова в отделни случаи наместо да развие местната самоинициатива, за откриването на трапезарии за децата остава възможността да се търси подкрепа единствено на ръководството на СЗДБ и тогава и самата благотворителност не успява да се издигне до по-високи социални функции, а се възприема като традиционно милосърдие:

"Благодаря за изпратената сума - пише отново Р. Василева в следващото си писмо - макар и малка, но тя е много за нашето бедно село и гладно от опустошенията

на природните стихии. Ще обясня на децата, че тая помощ я изпраща добрия Съюз за закрилата им."²⁵

От ученическите трапезарии са запазени както описанията на учителките-съветнички, така и множество снимки, част от които са публикувани в списанията "Нашето дете", "Ден на детето" и "Обществено подпомагане", както и в някои местни издания.²⁶ Чрез многото снимки образите на селските деца - най-често като колективен образ - все повече присъстват на страниците на списанията. Тези снимки не се стремят да разкрасяват действителната картина: обстановката на трапезариите често пъти е много бедна, съдовете - оскъдни, а децата са бедно облечени, понякога боси. Незапознатият с изискванията да се откриват трапезарии при всякакви условия читател, остава на първо време смутен от обстановката, която представят снимките от повечето села: грубо сковани дървени маси - понякога на двора на открито, под навеси или в училищния коридор.

Тези снимки, които свидетелстват за тези първи начинания в селото, представляват и тъжни свидетелства за бедността, в която растат децата в селата. Но те трябва да покажат най-важното: и при тези условия е постигнат успех, децата се хранят, трапезарията е факт: неизменно заедно с наредените около масите с чинии смутени от момента на снимката деца, на нея присъстват и големите съдове - тенджери или бакъри с приготвената в тях храна. Тук децата се учат и да се хранят в отделна чиния, защото все още много често в семействата се яде от обща паница. Ученическата трапезария има за цел да развие и социалните умения на децата и да ги учи на самоорганизация.

Курсът за учителки-съветнички - филмите, посещенията в образцовите заведения за деца, лекциите - са имали за цел да формират стандарти за това как трябва да се полагат грижи за децата. Оттук нататък учителките-съветнички трябва да преценяват с очите на дейци на Съюза ситуацията

в отделните села: хигиената, храната на децата, тяхното облекло, грижите за тях. Кратките отчети на тяхната дейност трудно възстановяват цялата картина на тази ежедневна работа, с която се нагърбват младите жени, но езикът на отчетите е показателен за силата на усвоените стандарти.

Отчетите на учителките-съветнички съдържат множество техни наблюдения върху традиционните практики и вярвания при отглеждането на децата, както и опасностите, на които тези вярвания излагат здравето на децата: *"Нито моите съвети, нито съветите на останалите учители, даже и на участъковия ни лекар, не помогнаха, понеже в населението има закоравяло може би от векове вярване, че шарката не бива да се лекува, за да не се "подсърди" - пише Стилияна Цанева от с. Бракница, Поповско в 1933 г.*²⁷

Тук дълбокото съчувствие към децата, с което са написани писмата на учителките-съветнички до ръководството на Съюза за закрила на децата, отстъпва на непримиримостта към суеверията и обичайните вярвания. Затова много от техните отчети говорят вече не само за убеждаване, а за забрани: *"новороденото трябва да се изкъпе и пъпчето отреже с един ръждясал сърп, за да бъде детето здраво като желязо..."*²⁸ - с възмущение пише Александра Мошелова от с. Башалий, Ямболско в отчета си за 1928/1929 г. - *"Можях, а това ме радва много, да забраня всички тия глупости. Петтех баби, които работят, снабдих с ножички", "Всички майки и баби ме слушат каквото кажа да правят, а не своето старо."*²⁹

Учителката-съветничка Бойка Първанова от с. Лиляче, Врачанско, също е категорична: *"забранявам и следя горенето с адски камък ("курушум"), бъркане в гърлото, търкане от циганка"*.³⁰ В селото *"няма нито лекар, нито фелдшер, учителката-съветничка е всичко - пише тя - тя не е "учителка на деца", а и "учителка на народа", а пък тя така намира смисъл в живота си, радост и щастие"*.³¹

*"Всички-баби акушерки са под мой контрол и са се вслушвали в моите съвети"*³² - пише Надежда Л. Андреева от с. Смърдян, Видинско. Подходът ѝ към младите жени в селото е по-различен, отколкото към бабите. Тя разчита на равноправно общуване и близост с тях, а не към контрол: *"Особено младите майки са ме чувствали като тяхна най-близка сестра, която може да помогне с най-голяма любов"*³³

Учителката-съветничка Ст. Гиргинова от хасковското село Подкрепа също пише: *"Бременните жени съветвам да не се оставят в ръцете на неверните баби, а да потърсват помощта на акушерката или лекаря в съседното село"*.³⁴ Тя изнася беседи пред хората от цялото село: *"Създаване на българската народност", "Семейството и училището като фактори на възпитанието", "Детските капризи" и отделно за учениците: "Държане на учениците в и вън от училището", "Въздух", "Вредата от тютюна и спиртните напитки", "Заразителните болести. Причини, признаци, гледане и лекуване на болните", "Ангината", и пред майките: "Хигиена на жилището и двора", "Животът на бременната жена", "Отглеждане на кърмачетата", "Упътване за хранене на децата", "Необходимост от ред при хранене", "Непослушание у децата", "Лъжата у децата"*.³⁵

Възпитание, добро държание и поведение на децата, хигиена в къщи, в училището, на двора, чист въздух, контролиране на детските капризи, ред при хранене: темите на беседите изцяло са в духа на дидактичното отношение и педагогическата и медицинска реторика по това време. Трудно е да се прецени доколко този стил на общуване в селските общности - малко или повече чужд на традицията - е могъл да предизвика определена промяна. Отчетите оставят впечатлението, че учителката-съветничка най-малкото е могла да се намеси в традиционния селски бит. Ако не е успяла да

30

№ 98

1.1.15

ВЪПРОСНИКЪ

Илия Т. Владислав

Имя на пациента: Илия Т. Владислав
Имя на лекар: Владислав Владиславов
Дата на прием: 10.11.15

1. Каква е Вашата възраст? - 1918 год.

2. Каква е Вашата височина? - 170 cm

3. Каква е Вашата тежест? - 70 kg

4. Каква е Вашата температура? - 36.6

5. Каква е Вашата честота на пулса? - 70

6. Каква е Вашата честота на дишането? - 16

7. Каква е Вашата честота на кръвното налягане? - 110/70

7. Какво е направено за подобрене училищната среда?

Училищната среда е подобрена.

8. Уредени ли с училищната аптека? Да

9. Съществували ли в за отстраняване на здравни съществени станама и какво участие е взела?

Изборът на 7. ели. ~~Съществували са здравни съществени станама и какво участие е взела?~~ и ~~изборът на 7. ели. ~~Съществували са здравни съществени станама и какво участие е взела?~~~~ ~~изборът на 7. ели. ~~Съществували са здравни съществени станама и какво участие е взела?~~~~

10. Други важни прояви на дейност. *Трябва да се посетят при всички случаи селските първи и вторични училища. Вече днес се съставя списък на всички деца от всички села за да бъдат изградени селските първи и вторични училища и да се осигури селската да бъде ползвана, защото отначало, на село, много ученици излизат за да работят по-добре.*

Мнозината 26 III 1925 г.

Учителка съветничка

М. П. Павлиева

(Печат)

промени нещата, тя поне представя чрез събраните данни за децата в отчетите и в списанието "Нашето дете", където са публикувани немалко от тези отчети - по-ясна картина на конкретната ситуация в селата.

Работата като учителка-съветничка често пъги се прибавя към голямата учебна натовареност. "Обучавам седмично 30 часа, от които 26 часа по програма (18 часа български и 8 часа история), 2 часа въпреки волята и отказа, лекторски и 2 часа морално задължена с извънкласни четения. Освен работата в училище, дължна съм седмично да поправа поне веднъж на половината ученици от класа писмените работи - седмично 199 тетрадки и за срока по две класни и две домашни - 400 тетрадки. Многого часове и извънучилищна работа ми поглъщат свободното време, когато бих могла да правя посещения, анкети и измервания за попълване картите на учениците."³⁶

"...Дължа да Ви кажа, Г-н инспекторе, че ако и през идната учебна година бъде заета с 30 часа класова работа, дейността ми като учителка-съветничка ще бъде пак

тъй ограничена само с малко съвсем беседи между учениците и посещения в домовете само на (учениците), които обучавам. С учителя по пенie ежегодно коледуваме и, макар че учителите в съвета, поради кризата, не одобряваха намеренията ни да коледуваме, ние коледувахме само на първия ден на Коледа и спечелихме за бедните деца 4 000 лева. Пак за същите изнесохме вечеринка, от която имахме чист приход 4 300 лева. Част от последната (сума) отделихме за детската колония"³⁷

7.3. Работата на учителките-съветнички като себеосъществяване и обществен дълг

Ако от гледна точка на Съюза за закрила на децата, учителката изглежда подходящият носител на идеите и практиката на благотворителността и здравната просвета, открит остава въпросът кое вдъхновява самите учителки да отделят толкова време и сили за обществена работа в тази посока? Запазените техни писма и разсъждения в отчетите за тяхната дейност хвърлят известна светлина, като показват, че попрището на учителки-съветнички удовлетворява една все по-силна вътрешна потребност на образованите жени от обществена ангажираност, значимост, авторитет и престиж, които не се задоволяват пълно нито от професионалната ангажираност като учителки, нито от предоставените най-сетне през 1937 г. избирателни права.

Това е поколението жени, израснали най-често по време на Първата световна война и в годините след нея. Стре-

межът към самостоятелност, образование и професия е характерен за все по-голяма част от тях. Сред тях вече има много жени, които се чувстват сигурни в себе си както в професионалното, така и в по-широкото обществено пространство, не само в училището, но също и в читалището, в различни дружества, в контактите си с различни институции. Съюзът за закрила на децата със самата си структура насърчава тази сигурност: в него много жени имат водещи позиции като: лекторки в курсовете за учителки-съветнички, участнички в Управителния съвет на Съюза, председателки на дружества и т. н. Отделението "Обществени грижи" в МВРНЗ също се ръководи от жена. Професионализирането на грижите за децата и разширяването на обществената благотворителност откриват много нови възможности през тридесетте години както за професионална, така и за обществена кариера пред много жени.

Годишните отчети на учителките-съветнички говорят именно с езика на това ново самочувствие: "успях", "открих", "създадох", "промених", "накарах", "изисквам", "контролирам", "не позволявам", "събрах по-будните селяни", "повиках родителите", "ръководя", "отвикнах ги"³⁸ и т. н. Работата като учителка - съветничка и контактите с майки, бащи, баби, създава чувството, че учителката не е само "учителка на децата", а "учителка на народа". Към моралните стимули се прибавят публикациите и популяризирането на тяхната дейност в списанието "Нашето дете", публикуването на информации и снимки за откритите от тях трапезарии, на отделни техни отчети, както и наградите от СЗДБ и министерството на просветата. *"Считам се задължена да благодаря на почитаемия Съюз за закрила на децата в България за благородната задача, която възложи на всички учителки-съветнички. Чрез нея те осмислят живота си и се издигат над дребнавото в живота, чувствайки се като борци, колкото и малки, в общия подем на човечест-*

*вото към обнова и прогрес*¹³⁹ - пише една от тях.

Че става дума за чувство на удовлетворение и висока обществена, национална и общочовешка мисия, личи и от писмото на учителката-съветничка от с. Хибилий:

Уважаема Г-жа Ляпчева,

Приятно ми е да Ви уведомя, че на 4 март т. г. навършвам 25 години от учителствването си, от които 5 години като учителка-съветничка. По този повод ще си празнувам юбилея.

Тази дата за мене е твърде ценна и се радвам, че съм я доживяла и се чувствам още бодра и силна за работата.

Дълг се налага на всеки интелигентен човек да работи за преуспяване на нашия мил народ, за да се радваме на утрешна велика България

С почит и поздрав

Целувам Ви ръка

С. З. Богданова

18. 2. 1934 г. Хиблий⁴⁰

Разширяването на обществената благотворителност за деца към селото има голям отзвук и в чужбина. Българският опит се смята за изключително интересен с изнамерените форми за създаване на организационна мрежа, която обхваща и селата. Международният съюз за закрила на децата представя ръководството за учителки-съветнички в своите издания, за да може да се ползват неговите основни положения и в други страни.

Законът за общественото подпомагане от 1934 г. отразява и върху дейността на учителките-съветнички. Сега те разполагат в по-голяма степен с подкрепата на местната власт. До 1937 г. трапезариите обхващат над 200 000 деца, като от тях 179 000 са селски деца.⁴¹ От учителките-съветнички, както и от местните организации, сега се изисква не само годишен отчет, но и годишен план. Ръководството на трапезарии, както и други допълнителни дейности в училището след изменение на правилника за училищата, започва да се признава като четири часа допълнителна натовареност. И в тези години обаче дейността на учителките-съветнички не излиза от "героичния си период" на познатите тру-

дности при поддържане на трапезарии и организиране на здравна просвета.

Така учителките-съветнички се утвърждават след 1927 година като централна институция на СЗДБ. Факт е, че в края на тридесетте години училищните трапезарии са нещо обичайно в селския бит, колкото и трудно те да си пробиват път:

"Учителето събираха - спомня си баба Божия, родена в 1927 година в петричкото село Крънжилица - по една паница боб от децата, и имаше - трапезария му казваха в училището, и по-големите деца - така четвърти клас, които са по-големи и могат, те приготвяха и на всички деца се сипваше на обед. Това беше докато беше жива майка ми, и като си отиде тя, и аз спрех училището, а требваше да уча..."⁴²

Бележки:

1. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е. 33, л.191.
2. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.33, л.192.
3. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.32, л.49.
4. К. Ляпчева, Закрила на селското дете в България, сп. Нашето дете, 1942/9-10, с. 2-10.
5. Пак там.
6. Ръководство за учителки-съветнички, С., 1940.
7. Пак там, с. 28.
8. Пак там, с. 205.
9. Пак там, с. 17.
10. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.30, л.1.
11. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.30, л.6 -7.
12. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.30, л.102.
13. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.30, л.38.
14. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.30, л.39.
15. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.30, л.16.
16. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.30, л.332.

17. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.30, л.335, 336, 338.
18. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.30, л.343, 344.
19. Пак там.
20. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.30, л.365к.
21. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.30, л.245.
22. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.33, л.102 - 105 (Отчети на учителката-съветничка Райна Пинтева). Отчетите на учителките-съветнички се заверяват от главния учител преди да се изпратят в СЗДБ в София. Там преценените като най-интересни се публикуват в изданията на Съюза.
23. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.33, л.42.
24. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.33, л.46.
25. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.33, л.47.
26. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.30, л.71.
27. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.33, л.95.
28. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.31, л.39 - 40.
29. Пак там.
30. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.31, л.51 - 54.
31. Пак там.
32. ДА, Видин, ф.24К, оп.1, а.е.18, л.38 - 39.
33. Пак там.
34. Ст. Гиргинова, Дейността ми като учителка-съветничка, Нашето дете, 1937, кн. 1, с. 18 - 19.
35. Пак там.
36. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е. 19 - 23.
37. Пак там.
38. Ст. Гиргинова, пос. съч.
39. Цит. по Дейността на учителките-съветнички през 1934-1935 г., Нашето дете, 1935, с. 265.
40. ЦДА, ф.365к, оп.1, а.е.32, л.36.
41. К. Ляпчева, пос. съч.
42. Спомените на Божия П. са записани от авторката през януари 1997 г. в Благоевград.